

УДК: 616.89-02:613.867]-057.875:378:61=111

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРЕДИКТОРИ РОЗВИТКУ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ АНГЛОМОВНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Васильєва О.В.

Харківський національний медичний університет, Харків, Україна

Процес адаптації здобувачів вищої освіти – одна з найактуальніших проблем сучасного суспільства, бо саме від цього напряму залежить успішність у навчанні, особистісний розвиток та формування позитивного ставлення до вибраної професії майбутнього фахівця. Метою роботи було дослідження соціально-психологічних предикторів розвитку дезадаптації іноземних студентів англomовної форми навчання. Було проведено комплексне клініко-психологічне, клініко-анамнестичне та психодіагностичне обстеження 372 іноземних студентів (223 чоловіка та 149 жінок у середньому віці $[19 \pm 3]$ роки) англomовної форми навчання I–VI курсів Харківського національного медичного університету. Усіх обстежених буде розділено на три групи: I група – 194 студента із Індії; II група – 96 студентів із країн Азії (Пакистан, Ліван, Сирія); III група – 82 студента із країн Африки (Судан, Туніс, Марокко, Єгипет, Намібія, Ізраїль). В результаті дослідження виявлені високий рівень психологічної дезадаптації у 2,1 % студентів першої групи, 1,3 % студентів другої групи та 2,9 % студентів третьої групи; виражений рівень дезадаптації – у 6,1 %, 11,5 % та 12,6% відповідно; помірний рівень дезадаптації – у 25,1 % студентів першої групи, 26,2 % другої групи та 31,3 % студентів третьої групи; незначний рівень – у 31,5%, 33,9% та 35,1% студентів відповідно. 35,2% студентів першої групи, 27,1 % студентів другої групи та 18,1 % студентів третьої групи не виявляли ознак психологічної дезадаптації. Клініко-психологічна структура дезадаптивних станів була представлена астено-депресивним, гіперстезичним, тривожним та дисфоричним синдромами. Дослідження дозволило зробити висновок, що у формуванні розладів адаптації у іноземних студентів англomовної форми навчання притаманна багатофакторна обумовленість, тісно пов'язані соціальні та психологічні фактори, що визначає специфіку проявів дезадаптивних реакцій та станів.

Ключові слова: адаптаційні механізми, прояви станів дезадаптації, розлади адаптації.

Цитуйте українською: Васильєва ОВ. Соціально-психологічні предиктори розвитку дезадаптації іноземних студентів англomовної форми навчання. Експериментальна і клінічна медицина. 2021;90(2):58-64. <https://doi.org/10.35339/ekm.2021.90.2.vas>

Cite in English: Vasylieva OV. Socio-psychological predictors of the development of maladjustment in foreign students of the English-language form of education. Experimental and Clinical Medicine. 2021;90(2):58-64. <https://doi.org/10.35339/ekm.2021.90.2.vas> [in Ukrainian].

Вступ

Запит щодо забезпечення повноцінної вищої освіти під час підготовки кваліфікованих фахівців в наш час вважається важливим завданням медичних вищих навчальних закладів (ВНЗ) не тільки в нашій країні, а й усьому світі. За останні кілька років у Харківському національному медичному університеті (ХНМУ) набагато зросла кількість іноземних студентів, які навчаються англійською мовою (приблизно 3500 студентів з 85 країн світу) [1; 2].

Процес адаптації здобувачів вищої освіти – одна з найвагоміших проблем суспільства сьогодення, адже саме від цього процесу залежить успішність навчання здобувачів освіти, особистісний розвиток і формування гарного ставлення до вибраної професії майбутнього фахівця [3; 4].

Грунтовність української медичної освіти робить нашу країну привабливою для іноземних громадян з усього світу. Спираючись на це стає актуальним вивчення проблематики адаптації іноземних здобувачів освіти до навчального процесу у ВНЗ нашої країни [5; 6].

Під час навчання у ВНЗ має місце різноманіття перенавантажень і вимог до кожної особистості. Навчання може стати джерелом складних ситуацій, що пов'язані з високими вимогами до етнічної та соціальної психології студентів. Рівень засвоєння нового навчального матеріалу сильно залежить від якості мовної і довузівської підготовки іноземного здобувача освіти. Від початку навчання (здебільшого на кафедрах біологічного профілю) студентам необхідно запам'ятовувати (а найвагоміше – розуміти) значення багатьох термінів грецькою і латинською мовами, специфічну фармакологічну та медичну термінологію [7–9].

На клінічних кафедрах процес підготовки ґрунтується на принципах пос-

лідовності, коли на кожному на кожному новому рівні навчання студент поступово наближується до професійної діяльності лікаря-спеціаліста. Важливою складовою навчального процесу є курація пацієнтів у клініках з використанням різних мовленевих та педагогічних методик. Під час навчання студент-іноземець спілкується з українськими пацієнтами та медичним персоналом, але в майбутньому він повинен буде надавати якісну медичну допомогу пацієнтам у різних кутках світу, тому навчання орієнтоване на міжнародні медичні стандарти [10].

При навчанні у ХНМУ викладачі враховують культурні та національні традиції іноземних студентів, різний рівень загальної підготовки та знання англійської мови. Все перелічене вимагає особливого підходу при проведенні навчання та виховної роботи з цією групою студентів медичних ВНЗ [11].

Провідним напрямком сучасної медичної психології є вивчення механізмів розвитку та дезадаптивних станів, що виникають в умовах соціального стресу який мають студенти-іноземці, оптимізація надання кваліфікованої медико-психологічної допомоги, а також невід'ємною складовою є психопрофілактика подібних хворобливих станів [12; 13].

Вищевикладене обумовлює необхідність проведення та актуальність нашого дослідження, мета якого дослідити соціально-психологічні предиктори розвитку дезадаптації іноземних студентів англійської форми навчання.

Матеріали і методи

Під час виконання роботи нами дотриманні принципи медичної деонтології і біоетики. Зокрема у всі учасники дослідження підписали інформовану згоду. Проведено комплексне клініко-анамнестичне, клініко-психологічне та психодіагностичне обстеження

372 іноземних студентів I–VI курсів англомовної форми навчання ХНМУ, серед яких було 223 чоловіка та 149 жінок у віці (19±3) роки.

Усіх обстежених було розділено на три групи: I група – 194 студента з Індії; II група – 96 студентів з країн Азії (Пакистан, Ліван, Сирія) та III група – 82 студента з країн Африки (Судан, Туніс, Марокко, Єгипет, Намібія, Ізраїль).

У роботі на цьому етапі використовувалися клініко-анамнестичний та клініко-психопатологічні методи дослідження. Клініко-психопатологічний, що включав в себе вивчення скарг, оцінку психічного статусу обстежених, виділення основних психопатологічних синдромів та їх динаміки. В якості діагностичних критеріїв будуть використані критерії МКХ-10. Анамнестичний включав структуроване інтерв'ю із вивченням спадковості, впливу контекстуальних факторів на розвиток психічного захворювання. Математико-статистичну обробку результатів дослідження проводили за допомогою пакетів спеціалізованих програм (Statistica 6.0, MS Excel, США).

Результати та їх обговорення

За результатами нашого дослідження високий рівень психологічної дезадаптації спостерігався у 2,1 % студентів першої групи, 1,3 % студентів другої групи та 2,9 % студентів третьої групи; виражений рівень – у 6,1 %, 11,5 % та 12,6 % відповідно. Помірний рівень дезадаптації був виявлений у 25,1 % студентів першої групи, 26,2 % другої групи та 31,3 % студентів третьої групи; незначний рівень – у 31,5%, 33,9% та 35,1% студентів відповідно. 35,2% студентів першої групи, 27,1 % студентів другої групи та 18,1 % студентів третьої групи не виявляли ознак психологічної дезадаптації.

Клініко-психологічна структура дезадаптивних станів була представлена астено-депресивним (23,1 % обстежених першої групи, 15,8 % другої групи та 25,6 % обстежених третьої групи), гіперстезичним (29,9 %, 29,8 % та 22,2 % обстежених відповідно), тривожним (25,5 % обстежених першої групи, 18,9 % другої групи та 31,1 % обстежених третьої групи) та дисфорічним (21,5 %, 35,5 % та 21,1 % відповідно) синдромами.

Невід'ємною складовою станів психологічної дезадаптації є порушення навчальної адаптації, яку було виявлено у 36,5 % студентів першої групи, 35,4 % другої групи та 36,3 % третьої групи. 29,1 %, 27,8 % та 28,7% обстежених студентів відповідно відчували власну низьку успішність та незначні навчальні досягнення.

У 19,8 % студентів першої, 20,1 % другої та 28,6 % третьої груп спостерігалось загальне незадоволення міжособистісною взаємодією у освітньому середовищі; у 30,1%, 29,8% та 31,0% обстежених відповідно було відзначено порушення адаптації до навчального колективу. При цьому 9,1 % обстежених першої, 8,9 % другої та 9,9 % третьої груп відмічали часткову задоволеність обраною професією та навчальним закладом.

Як свідчать результати дослідження, до основних соціально-психологічних предикторів розвитку станів дезадаптації іноземних студентів належать наступні: зміна життєвого стереотипу (38,6 % студентів першої групи; 39,6 % – другої; 37,4 % – третьої групи); недостатня психологічна підготовка до навчання у медичному ВНЗ (30,1 % студентів першої групи, 26,7 % – другої, 29,4 % студентів третьої групи); необхідність адаптації у новому колективі (36,1 %, 37,46 % та 38,4 % обстежених

студентів відповідно); високі вимоги до формування професійних знань, умінь і навичок (33,1 %, 35,8 % та 30,9 % обстежених студентів відповідно); важкий навчальний матеріал, складна термінологія (28,5 % студентів першої групи, 33,1 % – другої, 32,1 % студентів третьої групи); строга навчальна дисципліна, необхідність відпрацювання пропущених занять та лекцій (36,4 %, 34,6 % та 33,9 % обстежених студентів відповідно).

Поряд з низкою загальних факторів (клімато-географічних умов, соціально-демографічних, національних особливостей, початкового стану здоров'я студентів-іноземців), в умовах навчання у ВНЗ на рівні психологічної дезадаптації на молодших курсах негативно впливають емоційні та інформативні навантаження (39,5 % студентів першої, 40,1 % другої, 40,8 % третьої груп), що іноді призводить до проблем в міжособистісному спілкуванні (23,2 %, 20,9 % та 23,3 % обстежених студентів відповідно) та до конфліктних ситуацій в навчальній групі (23,5 % студентів першої, 28,9 % другої та 25,4 % третьої груп). Серед інших факторів ми визначили відсутність у студентів самостійних навичок раціонального розподілу бюджету, часу та матеріальних засобів (33,4 % студентів першої, 37,4 % другої групи та 30,9 % третьої групи); порушення гігієнічних норм поведінки ($[9,8 \pm 0,34]$ %, $[9,5 \pm 0,33]$ % та $[10,1 \pm 0,37]$ % відповідно), недотримання режиму дня (навчання і відпочинку) та харчування (44,4 % студентів першої, 46,3 % другої групи та 44,9 % третьої групи); проблеми зі здоров'ям та несвочасне звернення за медичною допомогою, самолікування (21,3 %, 19,9 % та 20,9 % обстежених відповідно).

На старших курсах закріплюється стереотип неправильного харчування, режиму навчання, підготовки до іспитів,

відпочинку, обумовлена дистанційним навчанням гіподинамія (39,8 % студентів першої, 34,3 % другої групи та 41,4 % третьої групи), зростання матеріальних потреб і, як наслідок, поєднання навчання з роботою заради заробітку (31,8 %, 39,1 % та 30,9% студентів відповідно). Стійкість і спрямованість впливу цих факторів ризику виникнення дезадаптивних станів, як правило, індивідуальні.

Крім того, 33,9 % обстежених першої групи, 35,4 % обстежених другої групи, 33,9 % обстежених третьої групи палять; у 13,6 %, 11,9 % та 13,7 % відповідно спостерігається надмірне вживання спиртних напоїв; у 22,3 % студентів першої групи, 25,1 % другої та 24,1 % третьої групи встановлені ознаки інтернет залежності.

Як свідчать результати психодіагностичного дослідження, для 41,1 % обстежених першої групи, 40,8 % обстежених другої групи та 39,9 % третьої групи притаманні недосконалість механізмів психологічного захисту, для 42,7 %, 44,1 % та 43,9 % студентів відповідно – відсутність навичок саморегуляції.

У обстежених студентів з дезадаптивними станами виявлено високий рівень соціальної фрустрованості у сферах: родинних взаємовідносин та власного способу життя (39,8 % студентів першої групи, 40,1 % другої групи та 36,9 % третьої групи), взаємовідносин з іншими студентами під час навчання (33,9 %, 35,8 % та 30,9 % обстежених відповідно) та власного способу життя (35,3 % студентів першої групи, 33,9 % другої групи та 39,6 % третьої групи).

Поведінка у конфліктній ситуації – важливий показник, який характеризує особливості міжособистісної взаємодії у напруженій та стресовій ситуації. Як показали результати обстеження, студенти іноземці з розладами адаптації часто застосовували наступні стратегії поведінки у конфлікті: у вигляді ком-

промісу (22,3 % студентів першої групи, 25,1 % другої групи та 24,1 % третьої групи), уникнення (36,5 %, 30,1 % та 41,1 % обстежених студентів відповідно) та суперництва (19,8 % студентів першої групи, 38,1 % другої групи та 19,8 % третьої групи).

Висновки

Таким чином, формування розладів адаптації у студентів-іноземців англomовної форми навчання обумовлена

багатьма факторами, серед яких є нерозривно поєднані психологічні і соціальні фактори, що і визначає специфіку проявів дезадаптивних станів і реакцій. Отримані у ході дослідження данні дозволяють планувати корекцію та профілактику порушень адаптації у студентів-іноземців.

Конфлікт інтересів

Автор декларує відсутність конфлікту інтересів.

Література

1. Хаустов ММ, Гордієнко НО, Поручіков ВВ, Колотілов ОВ. Нова стратегія розвитку медичної освіти в Україні: інтеграція досвіду лідерів галузі. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення забезпечення громадського здоров'я в Україні» (до 95-річного ювілею з дня заснування кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я ХНМУ), Україна, м. Харків, 24 жовтня 2018 р. С. 139-40. Доступно на: <https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/21858>
2. Вороненко ЮВ, Фисун ЮІ. Актуальні проблеми розвитку системи підготовки іноземних студентів у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах. Всеукраїнська конференція «Проблеми навчання іноземних студентів у медичних вищих навчальних закладах України» (Україна, Тернопіль, 19–20 кві 2002). Тернопіль: Медична освіта; 2002. С. 14.
3. Starodubtseva Yu. Clinical phenomenology of adaptation disorders in people with computer dependency. *Inter Collegas*. 2018;5(4):188-90. DOI: 10.35339/ic.5.4.188-190.
4. Никоненко ЮП. Психологічні чинники порушення адаптації у студентів ВНЗ. Збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Досвід особистості: теорія і практика» (Україна, Ніжин, 27–28 лют 2020). С. 181-5.
5. Летік І, Васильєва О, Потапов С. Виховна робота з іноземними студентами як запорука формування творчої особистості майбутнього лікаря. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2015;37:189-96. Доступно на: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/2086>
6. Кожина ГМ, Маркова МВ, Гриневич ЕГ, Зеленська КО. До проблеми адаптаційного синдрому студентів молодших курсів ВНЗ III–IV рівнів акредитації. *Архів психіатрії*. 2011;17(4(67)):32-5. Доступно на: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2011_17_4_9
7. Чабан ОС, Хаустова ОО, Трачук ЛЄ. Шляхи підвищення ефективності навчання студентів за спеціальністю «Медична психологія». *Медична психологія*. 2016;1:3-8. Доступно на: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mpsl_2016_11_1_3
8. Лещина ІВ. Скринінгова діагностика непсихотичних психічних розладів у студентів-медиків. *Вісник проблем біології і медицини*. 2011;1(2):131-5. Доступно на: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpbm_2011_1_26
9. Пшук НГ, Слободянюк ДП. Роль психосоціальних чинників в генезі соціальної дезадаптації у студентської молоді. *Український вісник психоневрології*. 2015;23(2(83)):86-91. Доступно на: <https://is.gd/EhkQsJ>

10. Ohman E, Alinaghizadeh H, Kaila P, Hult H, Nilsson GH, Salminen H. Adaptation and validation of the instrument Clinical Learning Environment and Supervision for medical students in primary health care. *BMC Med Educ.* 2016;16(1):308. DOI: 10.1186/s12909-016-0809-8. PMID: 27905932.

11. Enns A, Eldridge GD, Montgomery C, Gonzalez VM. Perceived stress, coping strategies, and emotional intelligence: A cross-sectional study of university students in helping disciplines. *Nurse Educ Today.* 2018;68:226-31. DOI: 10.1016/j.nedt.2018.06.012. PMID: 30053557.

12. Mahmoud JSR, Staten R, Hall LA, Lennie TA. The relationship among young adult college students' depression, anxiety, stress, demographics, life satisfaction, and coping styles. *Issues Ment Health Nurs.* 2012;33(3):149-56. DOI: 10.3109/01612840.2011.632708. PMID: 22364426.

Vasylieva O.V.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL PREDICTORS OF THE DEVELOPMENT OF MALADJUSTMENT IN FOREIGN STUDENTS OF THE ENGLISH-LANGUAGE FORM OF EDUCATION

The process of adaptation of higher education students is one of the pressing problems of modern society, as it directly affects academic success, personal development and the formation of a positive attitude towards the chosen profession of a future specialist. The purpose of the study: to investigate the socio-psychological predictors of maladjustment in foreign students of English-language education. A comprehensive clinical-psychological, clinical-anamnestic and psychodiagnostic examination of 372 international English-speaking students (223 men and 149 women with an average age of [19±3] years) of I–VI courses of the Kharkiv National Medical University was conducted. All subjects will be divided into three groups: Group I – 194 students from India; Group II – 96 students from Asia (Pakistan, Lebanon, Syria); Group III – 82 students from Africa (Sudan, Tunisia, Morocco, Egypt, Namibia, Israel). As a result of the study, a high level of psychological maladjustment was observed in 2.1% of students of the first group, 1.3% of students of the second group, and 2.9% of students of the third group; the expressed level of maladaptation – in 6.1%, 11.5% and 12.6%, respectively; moderate level of maladjustment – in 25.1% of students of the first group, 26.2% of the second group and 31.3% of students of the third group; an insignificant level in 31.5%, 33.9% and 35.1% of students, respectively. 35.2% of students of the first group, 27.1% of students of the second group and 18.1% of students of the third group did not show any signs of psychological maladjustment. The clinical and psychological structure of maladaptive states was represented by astheno-depressive, hypersthetic, anxious and dysphoric syndromes. It is known that an integral component of psychological maladaptation states is a violation of academic adaptation. The examined students felt their own low academic performance and insignificant educational achievements. We came to the conclusion that the formation of adjustment disorders in international English-speaking students is characterized by multifactorial conditioning and closely related social and psychological factors, which determines the specificity of the manifestations of maladaptive reactions and states.

Keywords: *adaptation mechanisms, manifestations of maladjustment, adjustment disorders.*

Васильева О.В.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕДИКТОРЫ РАЗВИТИЯ ДЕЗАДАПТАЦИИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ

Процесс адаптации студентов – одна из актуальных проблем современного общества, так как именно от этого напрямую зависит успешность в обучении, личностное развитие и формирование позитивного отношения к выбранной профессии будущего специалиста. Целью работы было исследовать социально-психологических предикторов развития дезадаптации иностранных студентов англоязычной формы обучения. Было проведено комплексное клиничко-психологическое, клиничко-анамнестическое и психодиагностическое обследование 372 иностранных студентов (223 мужчин, 149 женщин в среднем возрасте $[19 \pm 3]$ года) англоязычной формы обучения I–VI курсов Харьковского национального медицинского университета. Все обследованные студенты были разделены на три группы: в I группу вошло 194 студента из Индии; во II группу – 96 студентов из стран Азии (Пакистан, Ливан, Сирия); в III группу – 82 студента из стран Африки (Судан, Тунис, Марокко, Египет, Намибия, Израиль). Результаты исследования были следующими: высокий уровень психологической дезадаптации, наблюдается у 2,1 % студентов первой группы, 1,3 % студентов второй группы и 2,9 % студентов третьей группы; выраженный уровень дезадаптации – у 6,1 %, 11,5 % и 12,6 % соответственно; умеренный уровень дезадаптации – у 25,1 % студентов первой группы, 26,2 % второй группы и 31,3 % студентов третьей группы; незначительный уровень – у 31,5 %, 33,9 % и 35,1 % студентов соответственно. 35,2 % студентов первой группы, 27,1 % студентов второй группы и 18,1 % студентов третьей группы не проявляли признаков психологической дезадаптации. Клиничко-психологическая структура дезадаптивных состояний была представлена астено-депрессивным, гиперстезическим, тревожным и дисфорическим синдромами. Известно, что неотъемлемой составляющей состояний психологической дезадаптации является нарушение учебной адаптации. Обследованные студенты чувствовали собственную низкую успеваемость и незначительные учебные достижения. Мы пришли к выводу, что в формировании расстройств адаптации у иностранных студентов англоязычной формы обучения свойственна многофакторная обусловленность, социальные и психологические факторы, что определяет специфику проявлений дезадаптивных реакций и состояний.

Ключевые слова: адаптационные механизмы, проявления дезадаптации, расстройства адаптации.

Надійшла до редакції 28.04.2021

Відомості про автора

Васильева Оксана Василівна – кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри фізіології Харківського національного медичного університету.

Адреса: Україна, 61002, Харків, пр. Науки, 4, ХНМУ.

E-mail: oksana_vasylieva@i.ua

ORCID: 0000-0003-0285-8820.